

Pregledni znanstveni članek (1.02)
 BV 70 (2010) 2, 251-264
 UDK: 27-46-774-726.6(497.4)
 Prejeto: 04/10

Brigita Perš

Pastoralna shizma v pokoncilski katoliški župniji na Slovenskem

Povzetek: Študija se ukvarja s sodelovanjem vernikov v župnijskih skupnostih. Pomembnost njihovega sodelovanja izhaja iz potreb postmoderne človeka, pa tudi iz eklesiologije 2. vatikanskega koncila. Med teorijo in pastoralno prakso je lahko razkorak. Zato študija strokovno javnost seznanja, kolikšen je razkorak med želeno koncilsko in dejansko župnijsko pastoralno prakso na področju sodelovanja laikov na vseh treh temeljnih pastoralnih področjih (oznanjevanje, bogoslužje, diakonija), ob upoštevanju različnih stopenj urbanizacije okolja (podeželje, primestje, mesto). Raziskava se omejuje na stanje v župnijah ljubljanske nadškofije, ki je indikativno za ves slovenski prostor. Rezultati raziskave in njihova interpretacija so lahko v pomoč pri župnijski pastoralni in pri izdelavi načrta Cerkve na Slovenskem.

Ključne besede: laiški sodelavci, poklicanost, 2. vatikanski koncil, božje ljudstvo, občestvo, pastoralna dejavnost, ljubljanska nadškofija, župnija prihodnosti

Abstract: **Pastoral Schism in the Postconciliar Catholic Parish in Slovenia**

The study deals with the involvement of the faithful in the parish communities. The importance of their involvement follows from the needs of the postmodern man as well as from the ecclesiology of the Second Vatican Council. There can be, however, a discrepancy between the theory and the pastoral practice. Thus, the study informs the specialist public of the size of the discrepancy between the desired conciliar parish practice and the actual one in connection with the involvement of lay people in all three basic pastoral areas (preaching, liturgy, social welfare work), taking into account different stages of urbanization (rural environment, suburbs, towns). The study is limited to the situation in the parishes of the archdiocese of Ljubljana, which, however, is indicative of the whole territory of Slovenia. The results of the study and the interpretation thereof can be of help on the parish pastoral and at preparing a plan of the Church in Slovenia.

Key words: lay collaborators, calling, Second Vatican Council, people of God, community, pastoral activity, archdiocese of Ljubljana, parish of the future

Dokument plenarnega zbora Cerkve na Slovenskem jasno pove, da se Cerkev na Slovenskem »živo zaveda nenadomestljivega poslanstva, ki ga imajo v procesu evangelizacije slovenske družbe krščanski laiki« (PZ 394). Danes je sodelovanje vernikov v življenju župnijske skupnosti eno od »znamenj časa«, ki izhaja

tako iz potreb postmodernega človeka kakor tudi iz ekleziologije 2. vatikanskega koncila. Ker je v Cerkvi dolga stoletja (skoraj vse od konstantinskega obdobja dalje) vladala ostra ločitev med kleriki in laiki, ki smo jo na kratko predstavili v prvem delu naše študije, smo izvedli raziskavo, s katero smo analizirali, kako uspešne so župnijske skupnosti dobra štiri desetletja po 2. vatikanskem koncilu na področju sodelovanja laikov oziroma aktiviranja karizem župljanov pri širjenju božjega kraljestva.

1. Temeljna pastoralna shizma in poklicanost vseh

1.1 Zgodovinski razvoj odnosa med kleriki in laiki

Jezus je svojim učencem brez organizacijskega napotka naročil: »Pojdite po vsem svetu in oznanite evangelij vsemu stvarstvu!« (Mr 16,15) Temu temeljnemu naročilu sledi Cerkev vse od svojega obstoja, njena oblika pa izhaja preprosto iz družbenozgodovinskih okoliščin. Čeprav je življenje »prve Cerkve« težko rekonstruirati, pastoralne študije pri tem največkrat navajajo odlomek iz Apostolskih del: »Bili so stanovitni v nauku apostolov in v občestvu, v lomljenju kruha in v molitvah ... Vsi verniki so se družili med seboj in imeli vse skupno: prodajali so premoženje in imetje ter od tega delili vsem, kolikor je kdo potreboval. Dan za dnem so se enodušno in vztrajno zbirali v templju, lomili kruh po domovih ter uživali hrano z veselim in preprostim srcem ...« (Apd 2,42–47) Iz tega sestavka, ki resda opisuje le »ideal« (Garhammer 1996, 46), razvit na temelju številnih konfliktov v prvi Cerkvi, so razvidne vse tri (oziroma štiri) temeljne pastoralne dejavnosti Cerkve: bogoslužje, oznanjevanje, diakonija (in koinonija). Iz novozaveznih besedil je razvidno tudi, kako hitro in kreativno je znala prva Cerkev za nove naloge izoblikovati nove službe, kakor na primer pri postavitvi sedmih diakonov (Apd 6,1–7); splošna značilnost pavlinskih skupnosti je bila množica (karizmatičnih) služb (1 Kor 12) itd.

Že kmalu po priznanju krščanstva za dopustno (leta 313) in uradno (leta 380) vero v rimskem cesarstvu, ko je rasla prepletenost med državo in Cerkvijo, pa je »ideal« prve Cerkve zbledel. Prehod od manjšinske k masovni Cerkvi je namreč povzročil kvalitativne spremembe, to pa nastanek meniških skupnosti; te skupnosti so spodbudile ločitev med tistimi, ki »so svet zapustili« in živeli v večji duhovni vnemi, in tistimi, ki so živeli še dalje »v svetu«. Na izoliranost cerkvenih dostojanstvenikov od skupnosti sta vplivala tudi obramba pred gnostičnimi nazori in investiturni boj za oblast. Gracijanov dekret (1140) tako naravnost govori o prvem razredu duhovnikov in redovnikov in o drugem razredu, razredu laikov. Tudi tridentinski koncil (1545–1563) je duhovnika zaradi zakramenta mašniškega posvečenja dvignil neizmerno visoko nad laika, na hierarhično lestvico, postavljeno od Boga. Tako so bili stoletja na eni strani člani Cerkve, ki so učili, na drugi pa tisti, ki so poslušali in ubogali. Takšna struktura odnosov v Cerkvi, ki ni bila tuja tedanji fevdalni družbi, je postala tuja družbi 19. stoletja, ko se je rahljala tesna prepletenost Cerkve, države in družbe. Podedovano obliko odnosov med kleriki in laiki je bilo treba prilagoditi nastopu modernega sveta. »Prebujenje« bi lahko prineslo

obdobje društvenega in strankarskega katolicizma, a je ostalo vse preveč v rokah klerikov. Po pojmovanju tistega časa so bili namreč laiki še vedno le vez med Cerkvijo in svetom (ne del Cerkve). Bili so izvrševalci nalog, nekakšna »podaljšana roka« klerikov. V družbi pa je vedno bolj pridobivala veljavo svoboda (tudi verska). Tudi ko je bil leta 1917 razglašen prvi avtentični in enotni *Zakonik cerkvenega prava*, so bili v njem laiki le redko omenjeni; nastopali so zgolj kot pravni objekt in ne kot pravni subjekt. To več stoletij trajajočo medsebojno odtujenost in ločenost med kleriki in laiki, ki se je teoretično končala z 2. vatikanskim koncilom (1962–1965), je Karl Rahner označil z izrazom »temeljna pastoralna shizma« (Henner-sperger 1999, 28; Zulehner 2002, 100).

1.2 S participacijo v občestvu do identifikacije

Raziskave kažejo, da danes doživi občestvo samo tisti človek, ki v njem sodeluje. Več ko je njegovega prispevka, bolj je občestvo »njegovo«, več mu pomeni (Zulehner idr. 1997, 52). 2. vatikanski koncil je krščene k takšni resni udeležbi na vso moč pozval in jo naredil naravnost za krščansko dolžnost z naukom o božjem ljudstvu oziroma občestvu. Nauka o božjem ljudstvu in občestvu (*communio*) sta podobna, le njuna poudarka sta različna. Medtem ko ima nauk o božjem ljudstvu v ospredju naravo subjekta, nauk o občestvu poudarja kvaliteto odnosov (Hilberath 2002, 98). Nauk o božjem ljudstvu zadeva »fundamentalni princip« (Schmitz 1979, 171), po katerem samo oboji, laiki in dostojanstveniki skupaj, tvorijo eno božje ljudstvo, po katerem v Cerkvi ni več dvorazredne družbe. Verniki tako niso več objekt pastoralnega delovanja, temveč subjekt Cerkve s svojo samostojno teološko identiteto na podlagi svoje poklicanosti, niso le pasivni naslovljenci pastoralnega dela (»poslušajoča« Cerkev), temveč njeni odgovorni in aktivni soudeleženci. Po mnenju kardinala Leona-Josepha Suenensa (1968, 64) je poudarek na soodgovornosti vseh kristjanov znotraj božjega ljudstva ena najpomembnejših pastoralnih idej koncila, ki je najtesneje povezana s strukturo Cerkve. »Pastorala za ...« se tako spremeni v »pastoralo z ...«. Župnijska skupnost tako ne dela za uboge, temveč z njimi; nobene pastore ne načrtuje »za« ločene in ponovno poročene, temveč jo načrtuje »z« njimi ipd. (Zulehner idr. 1997, 51–52). Na sinodi v Würzburgu (1971–1975) se je formula za to glasila: »Od oskrbovane k skrbeči župniji.« K tovrstnemu prehodu spodbuja tudi plenarni zbor Cerkve na Slovenskem (PZ 427).

1.3 Cerkveni funkcionarji ali božji sodelavci?

Čeprav sta med udi v Kristusovem telesu enotnost poslanstva in enakost glede dostojanstva in njihovega delovanja, je v koncilskih dokumentih večkrat poudarjeno, da vsi udje Cerkve nimajo enake vloge, službe in naloge, da niso torej subjekt poslanstva Cerkve na enak način. S teologijo 2. vatikanskega koncila se je tako razvilo veliko laičkih služb, ki poprej niso bile možne. Ker laiki s krstom po svoje postanejo deležni Kristusove duhovniške, preroške in kraljevske službe in izpolnjujejo v Cerkvi in v svetu svoj delež pri poslanstvu vsega božjega ljudstva (LA 2; C 31), se nanje v Cerkvi ne sme gledati le pod zornim kotom organizacije in delegiranja, motivacije in kooperacije, ampak kot na pripadnike božjega ljudstva, ki sledijo poklicanosti in izpolnjujejo svoje poslanstvo kot božji sodelavci. Bog sam

jih »duhovno kliče« v župnijsko skupnost, naloga pastorage poklicev (nem. *Berufungspastoral*) pa je, pospeševati mnogovrstnost cerkvenih poklicev (ne samo duhovniških). Dokument *Christifideles laici* tako poudarja, da je v Cerkvi vsak poklican: »Resnično, vsak je poklican po imenu v edinstvenosti in neponovljivosti njegove osebne zgodovine, da bi daroval svoj lastni prispevek za prihod božjega kraljestva. Noben talent, še tako majhen, ne sme ostati neuporabljen (Mt 25,24–27).« (CD 41, 56)

1.4 Od teorije k praksi

In če preidemo od teorije k praksi, se nam kot prvo zastavlja vprašanje, kako je v smislu koncilskih priporočil danes s sodelovanjem laikov na župnijah. Vprašanje se nam zastavlja še zlasti ob pogledu na padajoči trend deleža katoličanov, nedeljnikov, cerkvenih porok ipd. vse od 2. vatikanskega koncila dalje pri nas. Po drugi strani izsledki javnomnenjskih raziskav kažejo, da ljudje od Cerkve pričakujejo več socialnega delovanja (Rus in Toš 2005, 206), zato sklepamo na morebitno zapostavljenost diakonije v pastoralni praksi. Vemo namreč, da lahko župnija polno živi le, če so dejavne vse tri razsežnosti njenega poslanstva (oznanjevanje, bogoslužje, diakonija). In nenazadnje se nam spričo družbenogospodarskih in demografskih razlik glede na stopnjo urbanizacije okolja (podeželje, primestje, mesto) zastavlja vprašanje, koliko to vpliva na pastoralno prakso. Da bi odgovorili na postavljena vprašanja, smo izvedli raziskavo.

2. Raziskava

2.1 Hipoteze

V raziskavi smo želeli potrditi oziroma ovreči hipoteze:

- a) da danes v župniji sodeluje precejšen delež laikov, ki je treba v prihodnosti njihovo sodelovanje še pospeševati;
- b) da je na župnijah manj karitativnih kakor bogoslužnih in oznanjevalnih sodelavcev;
- c) da na oboje, to je na višino deleža v župniji sodelujočih katoličanov in na njihovo (so)razmerje po treh temeljnih pastoralnih dejavnostih, vpliva stopnja urbanizacije okolja (podeželje, primestje, mesto).

2.2 Poprejšnje priprave in metode potrditve hipoteze

Zaradi obširnosti raziskave in s tem povezane množice podatkov smo se v raziskavi osredotočili na župnije ljubljanske nadškofije (233 župnij), ki pa so reprezentativne za ves slovenski prostor.¹ Pred samim začetkom preverjanja naših

¹ Ker je v ljubljanski nadškofiji tako glavno mesto kakor najvišji vrh v Sloveniji, menimo, da je z vzorcem, v katerem je zajetih vseh 233 župnij ljubljanske nadškofije, zajeta splošna situacija, ki se danes kaže v Sloveniji, zato je tudi naslov študije upravičen.

hipotez smo župnije kategorizirali po stopnji urbanizacije okolja na podeželske, primestne in mestne. Pri tem smo ugotovili, da je v ljubljanski nadškofiji podeželskih skoraj polovica (48,1 %) župnij, primestnih dobra petina (21,9 %), mestnih pa skoraj tretjina (30 %) župnij.²

Pred samo raziskavo smo sestavili seznam raznovrstnih oblik služenja laikov v župniji in jih kategorizirali glede na temeljne pastoralne dejavnosti v tri skupine (oznanjevanje, bogoslužje, diakonija). Med tovrstnim kategoriziranjem smo ugotovili, da je nekatere vrste služb res težko pripisati samo eni od pastoralnih dejavnosti oziroma da »imajo v Cerkvi vse službe služeči, to je diakonijski značaj« (Nitsche 2002, 114). Zato smo pri kategoriziranju služb upoštevali njihovo pastoralno opredelitev na obrazcih cerkvene statistike, s katerimi škofije na Slovenskem tovrstne podatke zbirajo vsako leto.³ Med oznanjevalne sodelavce smo tako uvrstili katehiste, birmanske in druge animatorje in člane oznanjevalnih skupin, ki se v nadškofiji v povprečju dokaj pogosto sestajajo, to je člane molitvenih, zakonskih, bibličnih, mladinskih veroučnih in dramskih skupin, skavte – popotnike in mlade v drugih dejavnostih zunaj rednih katehez.⁴ Med bogoslužne sodelavce smo uvrstili pevce, bralce, ministrante, organiste, instrumentaliste, pevovodje, cerkovnike, izredne delivce obhajila, kantorje in voditelje bogoslužja božje besede.⁵ Med karitativne sodelavce pa smo uvrstili člane župnijskih karitas in drugih cerkvenih dobrodelnih ustanov, kakor so Vera in luč, Krščansko bratstvo bolnikov in invalidov, Vincencijeva konferenca, Kolpingovo združenje, Servis dobrote, Skupina za samopomoč, Sekcija za dobrodelnost, Anino upanje ipd.

Pri splošni analizi preučevanih pojavov in pri njihovem slikovnem prikazu smo uporabili statistično metodo razvrščanja župnij v razrede, pri natančnejši analizi njihovih povezav zlasti s stopnjo urbanizacije okolja (podeželje, primestje, mesto) pa test korelacije.

V raziskavi smo se oprli zlasti na podatke *Letnega pregleda pastoralnega dela: bogoslužni del* za leto 2006 in na podatke, ki jih prinaša *oznanjevalno-karitativni del* tega pregleda za leto 2006/2007; zbira, pridobiva in hrani jih pastoralna služba

² Zaradi »zapletenosti« fenomena mest smo se pri določitvi mestnih župnij opirali na strokovno delo z naslovom *Mestna naselja v Republiki Sloveniji 2003* (Pavlin idr. 2004). V njem so namreč strokovnjaki izdelali za statistična raziskovanja stopnje urbanizacije okolja konkreten seznam mest z obmestji v Sloveniji. Pri določitvi primestnih in podeželskih župnij pa smo uporabili tudi mnenja župnikov, članov ŽPS ipd.

³ Pri sistematizaciji raznovrstnih laičkih oblik služenja v Cerkvi smo upoštevali dosegljivost podatkov. V raziskavo nismo mogli vključiti starostno-spolne strukture pastoralnih sodelavcev, ker statistični obrazci teh podatkov ne beležijo. To bo verjetno mogoče v prihodnosti, ko bo cerkvena statistika vodena s pastoralno-informacijskim sistemom (PasIS) (Zakrajšek 2009, 16). V raziskavi tudi nismo posebej preučevali oblik prostovoljnega in poklicnega delovanja, ker v Sloveniji na župnijah skorajda ni poklicno zaposlenih laikov.

⁴ Veroučencev nismo šteli, ker je verouk tako rekoč »obvezen« za vse osnovnošolske katoličane, kakor potrjuje tudi zelo velika in pozitivna korelacija (+0,921**) med deležem osnovnošolcev, ki obiskujejo verouk, in deležem katoličanov med prebivalci po posameznih župnijah. Kot župnijske »sodelavce« smo šteli le tiste osnovnošolske otroke, ki sodelujejo še v kaki drugi dejavnosti, kakor na primer petje, ministriranje ipd.

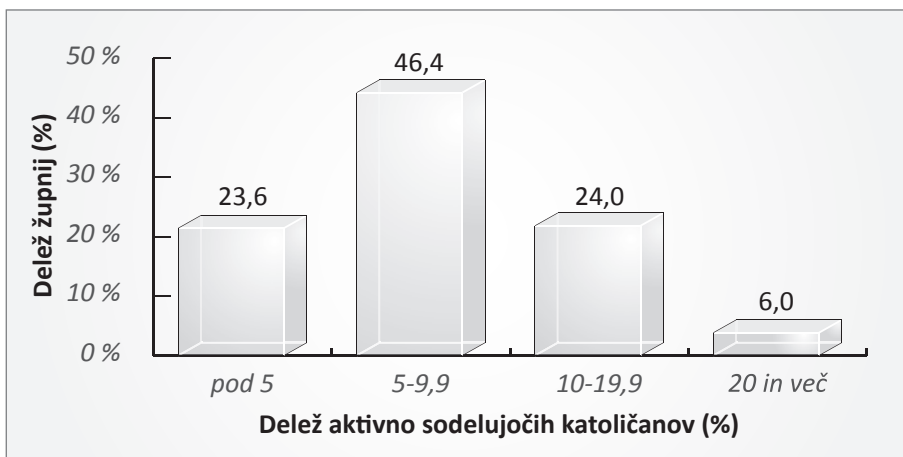
⁵ Poleg naštetih bogoslužnih sodelavcev so še drugi, na primer mežnarji, krasilci in čistilci cerkva, ključarji in tisti, ki jih nismo posebej izpostavili in upoštevali, ker nam podatki o njihovem številu niso bili dosegljivi.

nadškofije Ljubljana. Zaradi pomanjkljivo izpolnjenih obrazcev ali morebitnih izjemnih situacij v omenjenem letu smo te podatke primerjali in uskladili z dvema preteklima in z dvema prihodnjima letoma. Tako bi lahko rekli, da naša raziskava odseva splošno pastoralno stanje petih let (2004–2008) v župnijah ljubljanske nadškofije, s poudarkom na letu 2006 oziroma 2006/2007.

2.3 Rezultati

2.3.1 Delež aktivno sodelujočih katoličanov v župnijah

Z raziskavo smo ugotovili, da v ljubljanski nadškofiji po župnijah aktivno sodeluje 38 252 katoličanov, to pa pomeni 6,8 % katoličanov oziroma dobro tretjino (35,7 %) nedeljnikov v nadškofiji.

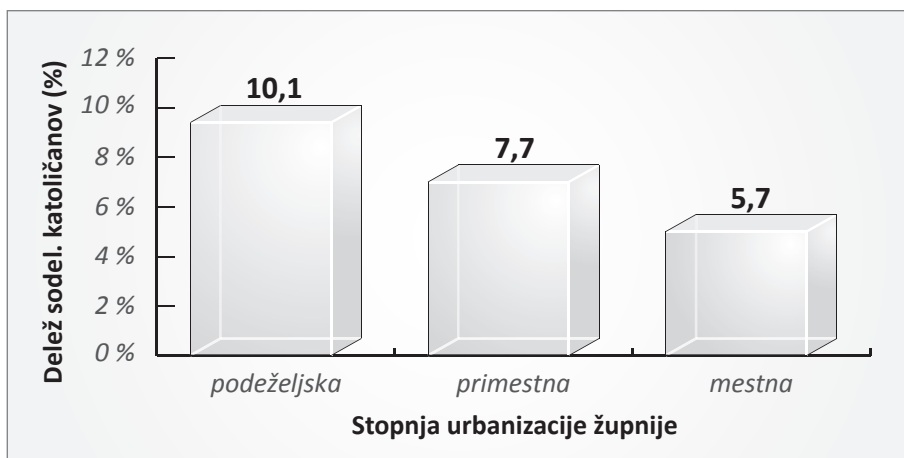

Slika 1. Župnije ljubljanske nadškofije po razredih glede na delež sodelujočih katoličanov

Manj kakor 5 % katoličanov sodeluje v skoraj četrtini (23,6 %) župnij, 5 do 9,9 % katoličanov sodeluje v skoraj polovici (46,4 %) župnij, 10 do 19,9 % katoličanov sodeluje v četrtini (24 %) župnij, več kakor 20 % katoličanov pa sodeluje v 6 % župnij – največ v župniji Dražgoše (37 %). Tudi drugače so župnije z več kakor 20 % sodelujočih katoličanov večinoma podeželske, z manj kakor 400 prebivalci, vzrok za to pa je delno tudi dejstvo, da v majhnih podeželskih župnijah zaradi manjšega števila župljanov nekateri opravljajo več služb, zato smo v raziskavi morda koga šteli večkrat, to pa pri majhnem številu župljanov hitro dvigne delež sodelujočih.

V nadaljevanju smo deleže na župniji sodelujočih katoličanov analizirali še glede na stopnjo urbanizacije okolja (podeželje, primestje, mesto).

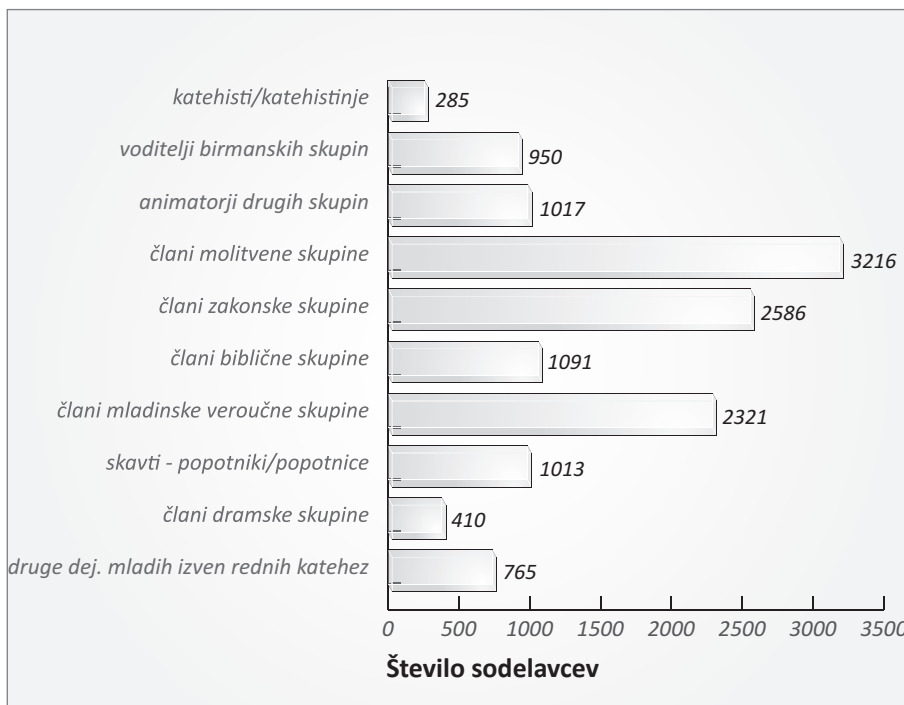
Ugotovili smo, da v podeželski župniji v povprečju sodeluje 10,1 % tamkajšnjih katoličanov, v primestni župniji 7,7 % katoličanov, v mestni župniji pa 5,7 % katoličanov. Tudi test korelacije je potrdil, da je v župnijah ljubljanske nadškofije med

Slika 2. Povprečni delež na župniji sodelujočih katoličanov glede na stopnjo urbanizacije župnije v ljubljanski nadškofiji

višino deleža na župniji sodelujočih katoličanov in stopnjo urbanizacije negativna povezava ($-0,370^{**}$).

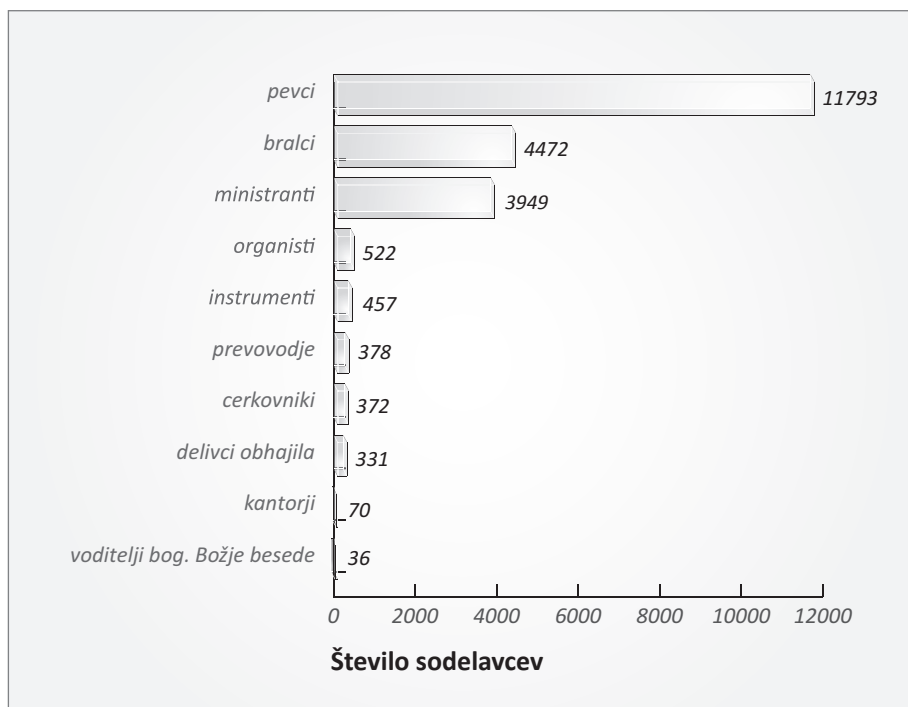
2.3.2 Župnijski laiški sodelavci po posameznih vrstah služb

Slika 3. Oznanjevalni župnijski laiški sodelavci v ljubljanski nadškofiji

Številčnost župnijskih laičkih sodelavcev v ljubljanski nadškofiji smo analizirali študi po posameznih vrstah služb. Najprej smo analizirali njihovo številčnost po oznanjevalnih službah.

Analiza je pokazala, da po župnijah ljubljanske nadškofije sodeluje 13 654 oznanjevalnih laičkih sodelavcev: v dobri polovici (54,9 %) župnij oznanjuje 285 laičkih katehistov, skoraj v dveh tretjinah (61,8 %) župnij sodeluje 950 birmanskih animatorjev (voditelji birmanskih skupin), v dobri polovici (53,6 %) župnij pa 1017 animatorjev drugih župnijskih skupin.⁶ V skoraj dveh tretjinah (63,9 %) župnij v molitvenih skupinah moli 3216 molivcev, v dveh petinah (40,8 %) župnij se pri zakonskih skupinah sestaja 2586 mož in žena, pri bibličnih skupinah se v slabih dveh petinah (36,9 %) župnij sestaja 1091 vernikov, 2321 mladih se zbira pri mladinskih veroučnih skupinah, ki delujejo v dveh tretjinah (64,4 %) župnij, 410 mladih sodeluje pri dramskih skupinah, ki jih organizira osmina (12,9 %) župnij, 765 pa v drugih dejavnostih mladih zunaj rednih katehez, organizira pa jih sedmina (15,5 %) župnij. V četrtini (24,5 %) župnij sodeluje še 1013 skavtov – popotnikov.

Slika 4. Bogoslužni župnijski laički sodelavci v ljubljanski nadškofiji

Analiza številčnosti bogoslužnih župnijskih laičkih sodelavcev je pokazala, da po župnijah ljubljanske nadškofije sodeluje 22 380 bogoslužnih laičkih sodelavcev, to

⁶ Vendar ne vemo natančno, katerih; poleg rednih deluje po župnijah še vrsta drugih katehez za otroke in mladino (oratoriji, delavnice, krožki ...) in za odrasle.

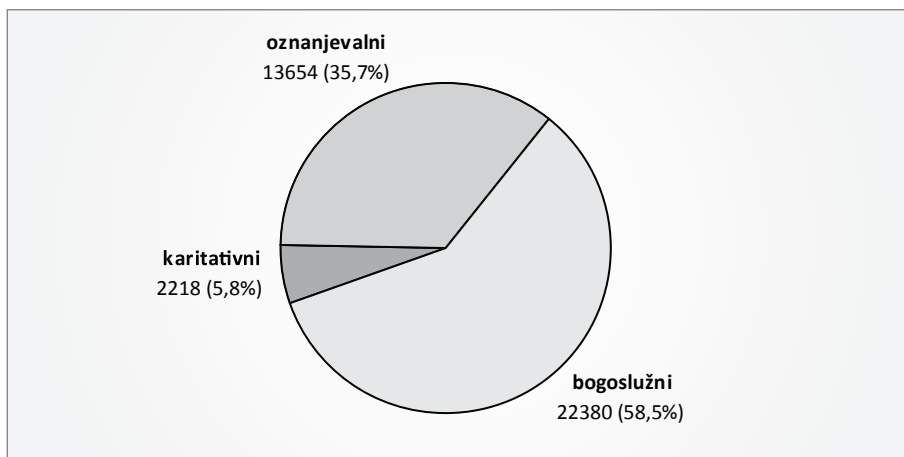

je dobra petina vseh nedeljnikov (22,5 %). Pri bogoslužju jih največ sodeluje s petjem (11 793) v raznih sestavah pevskih zborov. Na drugem mestu po številčnosti so mašni bralci oziroma bralci božje besede (4472), na tretjem pa ministranti (3949) in župnij brez njih skorajda ni. Skoraj v vseh (92,3 %) župnijah igra skupaj 522 organistov, v treh četrtinah (73,8 %) župnij dirigira 378 pevovodij, v tretjini (31,3 %) župnij deluje še 457 drugih instrumentalistov (pritrkovalcev ...), v dveh tretjinah (65,7 %) župnij je 372 cerkvnikov (zakristanov), v polovici župnij (47,2 %) pa 331 izrednih delivcev svetega obhajila. Manj uveljavljeni so kantorji, saj jih je v nadškofiji 70 in delujejo v slabi šestini (15 %) župnij. Še manj so uveljavljeni voditelji bogoslužja božje besede, ki jih je 36 in delujejo v slabi desetini (7,7 %) župnij, med katerimi so večinoma mestne župnije.

Na podlagi analize številčnosti karitativnih sodelavcev smo ugotovili, da po župnijah ljubljanske nadškofije deluje 2218 karitativnih laičkih sodelavcev: v župnijski Karitas, ki je ustanovljena v polovici župnij (51,1 %), deluje 1580 članov, v drugih cerkvenih dobrodelnih ustanovah pa deluje še 638 sodelavcev (Vera in luč, Krščansko bratstvo bolnikov in invalidov, Vincencijeva konferenca, Kolpingovo združenje, Servis dobrote, Skupina za samopomoč, Sekcija za dobrodelnost, Anino upanje ...), največ v Veri in luč (329), ki deluje v dvanajstih župnijah.

2.3.3 (Ne)sorazmernost razvrstitve župnijskih laičkih sodelavcev

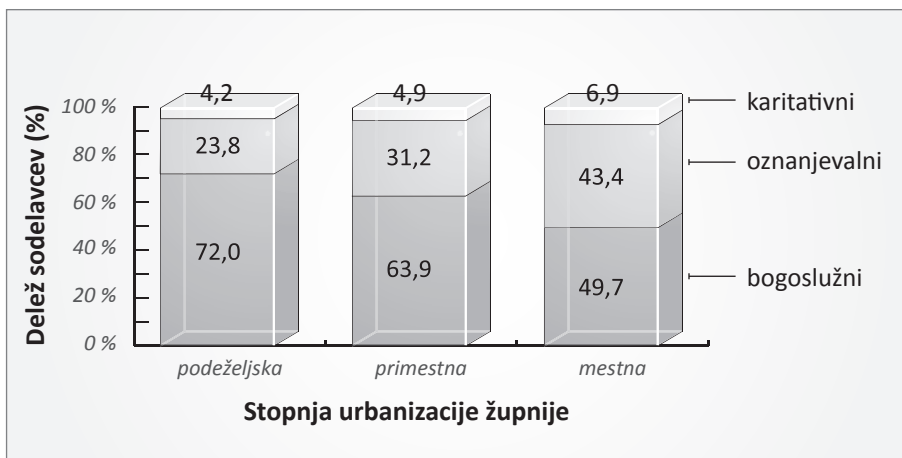
Raziskava je pokazala, da so župnijski laički sodelavci zelo nesorazmerno razporejeni po treh temeljnih pastoralnih dejavnostih (slika 5).

Slika 5. Struktura župnijskih laičkih sodelavcev v ljubljanski nadškofiji po temeljnih pastoralnih dejavnostih

V ljubljanski nadškofiji je namreč največ župnijskih laičkih sodelavcev dejavnih pri bogoslužnih opravilih (58,5 %), skoraj pol manj pri oznanjevanju (35,7 %), zelo malo pa jih je dejavnih na karitativnem področju (5,8 %).

Zaradi te presenetljive ugotovitve smo v nadaljevanju (ne)sorazmerje med laškimi sodelavci po treh temeljnih pastoralnih dejavnostih analizirali glede na stopnjo urbanizacije okolja (podeželje, primestje in mesto).

Slika 6. *Struktura župnijskih laških sodelavcev v ljubljanski nadškofiji po temeljnih pastoralnih dejavnostih glede na stopnjo urbanizacije župnije*

Analiza je pokazala, da imajo podeželske župnije v strukturi sodelavcev slabe tri četrtine (72 %) bogoslužnih, slabo četrtino (23,8 %) oznanjevalnih in 4,2 % karitativnih sodelavcev. Primestne župnije imajo v strukturi sodelavcev slabi dve tretjini (63,9 %) bogoslužnih, slabo tretjino (31,2 %) oznanjevalnih in 4,9 % karitativnih sodelavcev. Mestne župnije pa imajo med sodelavci polovico (49,7 %) bogoslužnih, 43,4 % oznanjevalnih in 6,9 % karitativnih sodelavcev. Tudi izračun korelacije je potrdil, da se z višanjem stopnje urbanizacije župnije (od podeželja proti mestu) v strukturi župnijskih sodelavcev manjša delež bogoslužnih sodelavcev ($-0,576^{**}$), deleža karitativnih ($+0,433^{**}$) in oznanjevalnih sodelavcev ($+0,526^{**}$) pa se večata.

Zaradi obeh v raziskavi ugotovljenih negativnih korelacij s stopnjo urbanizacije, to sta višina deleža aktivno sodelujočih katoličanov v župniji in višina deleža bogoslužnih sodelavcev v strukturi teh sodelavcev po temeljnih pastoralnih dejavnostih, smo predvidevali, da je to tako zaradi večjega obiska nedeljske svete maše župljanov na podeželju (Perše 2009, 304). Test korelacije je dejansko potrdil, da v ljubljanski nadškofiji med deležem aktivno sodelujočih katoličanov v župniji in deležem nedeljnikov v njej dejansko obstoji statistično značilna pozitivna povezava ($+0,549^{**}$).

Zaradi zelo nizkega deleža karitativnih sodelavcev v strukturi župnijskih laških sodelavcev smo naredili še primerjalno analizo s številom članov ŽPS, ki jih v naši raziskavi drugače nismo upoštevali, ker ŽPS ne sodi zgolj v eno od treh pastoralnih področij in ker je večina članov ŽPS dejavna že v kaki od preučevanih treh pastoralnih dejavnosti (zlasti tisti, ki so prišli v ŽPS »po službi« ali kot »voditelji ali delegati posameznih skupin« (Statut ŽPS 2000, čl. 6)). Z dodatno analizo smo prese-

netljivo ugotovili, da je v ljubljanski nadškofiji po župnijah celo članov ŽPS za polovico več, kakor je vseh sodelavcev na področju diakonije.

3. Razprava

V raziskavi smo ugotovili, da je v ljubljanski nadškofiji v obdobju 2004–2008 po župnijah aktivno sodelovalo 6,8 % katoličanov, to je dobra tretjina (35,7 %) vseh nedeljnikov. Ugotovljeni delež na župniji sodelujočih katoličanov bi bil nekoliko večji, če bi upoštevali olajševalni delež tistih, ki iz upravičenih razlogov ne morejo sodelovati (bolezen, telesna invalidnost, dnevna migracija ...). V raziskavi smo potrdili hipotezo, da na višino deleža na župniji sodelujočih katoličanov delno vpliva stopnja urbanizacije okolja: bolj ko gremo od podeželja proti mestu, manjši delež katoličanov sodeluje v župniji. Pri tem se takoj zastavi vprašanje, ali je ugotovljeni odstotek na župniji sodelujočih katoličanov za Cerkev zadovoljiv ali pa bi si morda želeli višjega. Glede na to, da je v Cerkvi dolga stoletja (skoraj vse od konstantinskega obdobja do 2. vatikanskega koncila) vladala ostra ločitev med kleriki in laiki, bi bili lahko ob upoštevanju načela postopnosti uvajanja sprememb v prakso dobra štiri desetletja po 2. vatikanskem koncilu z ugotovljenim deležem (6,8 %) na župniji sodelujočih župljanov še kar zadovoljni. Še zlasti ne bi mogli skrivati navdušenja, če bi vedeli, da je ta odstotek župljanov res močna pričevanjska skupina vernikov, ki z besedo in zgledom širijo božje kraljestvo, kjerkoli že so (družina, Cerkev, družba). Na temelju rezultatov javnomnenjskih raziskav je namreč precej verjetno, da je večina preostalih katoličanov od Cerkve bolj ali manj distanciranih (Rus in Toš 2005, 193; Zulehner idr. 2008, 76). Ker v Sloveniji človek od doma ne prinese veliko verskih izkušenj (Kvaternik 2009, 108) in jih je tako lahko pretežno deležen le na župniji, bi se morali ob upoštevanju pomena sodelovanja pri nastajanju človeške identifikacije (Zulehner idr. 1997, 52) nad ugotovljenim deležem na župniji sodelujočih župljanov (6,8 %) zamisliti, saj ugotovljeni odstotek sodelujočih župljanov najverjetneje kaže, da je dobra štiri desetletja po 2. vatikanskem koncilu razkorak med potrebno (koncilsko) in dejansko župnijsko pastoralno prakso večji, kakor bi si želeli. Morda se je zato Cerkev na Slovenskem leta 2008 izrekla za model »male črede« (Kvaternik 2008, 80). Model »male črede« (pojem izvira od Karla Rahnerja in temelji na Lk 12,32) se je v zgodovini Cerkve večkrat ponavljal. Takšna mala čreda je bil najprej zbor apostolov sredi judovskega sveta, ki jih je Kristus izbral in jim posebej razlagal resničnosti in zakonitosti božjega kraljestva. Pa vendar se na podlagi rezultatov raziskave pridružujemo opozorilu Tomislava Šagija-Buniča (1978, 8), ki opozarja, da modela ljudske Cerkve in male črede⁷ ne smeta biti alternativna, temveč komplementarna. V nasprotnem primeru namreč obstaja velika nevarnost, da bi zgolj s poudarjanjem modela male črede izključili vse tiste, ki so kakorkoli distancirani od Cerkve; to pa je očitno večina vernikov.

V raziskavi nas je presenetila neenakomerna porazdelitev župnijskih sodelavcev po treh temeljnih pastoralnih dejavnostih, saj so bogoslužni, oznanjevalni in kari-

⁷ Avtor v omenjenem prispevku navaja poleg obeh imenovanih modelov tudi model kvasa, ki ga v naši razpravi ne bomo posebej izpostavljali zaradi lažjega sledenja mislim.

tativni sodelavci v razmerju 58,5 % : 35,7 % : 5,8 %. Pri tem imajo mestne župnije v strukturi sodelavcev le nekoliko večji delež karitativnih in oznanjevalnih in nekoliko manjši delež bogoslužnih sodelavcev kakor podeželske, s tem pa smo potrdili hipotezo, da stopnja urbanizacije okolja vpliva tudi na strukturalno (so)razmerje znotraj kroga sodelavcev po temeljnih pastoralnih dejavnostih. Zaradi sorazmerno velikega deleža bogoslužnih sodelavcev v strukturi sodelavcev nas njegova pozitivna korelacija z deležem nedeljnikov v župniji niti ne preseneča. Vzrok, zakaj je glede na stopnjo urbanizacije najmanjši delež karitativnih sodelavcev prav na podeželju, pa je morda treba iskati v obstoju posebnih oblik diakonije na podeželju oziroma v še navzočem čutu za medsoseseško pomoč med vaščani (Wanke 2006, 12).

Glede na izredno nizek delež karitativnih sodelavcev (5,8 %) v strukturi župnijskih sodelavcev – kljub temu da so »možnosti tovrstnega organiziranja in institucionalnega delovanja ... široke« (Saje idr. 2007, 23) – in ob ugotovitvi, da je v župnijah ljubljanske nadškofije celo članov ŽPS za polovico več, in ker ljudje danes od institucije Cerkve pričakujejo več socialnega delovanja (Rus in Toš 2005, 206) in ji očitajo, »da se premalo posveča problemom današnjega človeka« (Potočnik 1992, 260), bi se morali v Cerkvi resneje zamisliti, kako v župniji dati področju diakonije večji poudarek. Na zapostavljenost diakonije po župnijah kot ene od treh temeljnih pastoralnih dejavnosti Cerkve opozarjajo tudi v drugih državah, na primer v Avstriji in v Nemčiji (Pock 2006, 454; 460), v ZDA (*Institut for Church Life*) ipd. Pri tem navajajo več vzrokov, kot največjega pa izpostavljajo (pre)majhno število duhovnikov, zato sta v Cerkvi v ospredju vprašanje liturgične oskrbe in z njo povezano vprašanje preurejanja župnijskih struktur (Haslinger 2009, 178; Pock 2006, 454; 460). Hkrati ugotavljajo, da se jim je diakonija iz župnije »izmuznila« v samostojne specializirane svetovalnice (Bücher 2008, 31–33); pred tem pa svariijo. V Nemčiji tako ugotavljajo, da se sveti laikov preveč ukvarjajo z notranjecerkvenimi temami, medtem ko so teme, kakor na primer gospodarstvo, sociala, mediji, prihodnost stvarstva ipd., prepuščene škofom (Roos 2006, 56). Pri nas lahko vzrok za pomanjkanje karitativnih sodelavcev na župnijah iščemo tudi v nasilnem umiku pastorale za cerkvene zidove in v zasebna stanovanja v času komunizma (Zulehner in Naletova 2009, 55). Zato je bilo že takoj po osamosvojitvi Slovenije leta 1991 sklicano 3. zasedanje pastoralnega občnega zbora ljubljanske nadškofije (*Zbornik 3. zasedanja POZLN 1991 1992*), katerega namen je bil, urediti zlasti položaj Karitas. Iz vsega navedenega, pa tudi iz izjave škofa Marjana Turnška, ki pravi, da je »področje dobrotelosti ... verjetno danes, v času zelo slabe podobe katoliške Cerkve na Slovenskem, še bolj pa v situaciji oddaljevanja mnogih od cerkvenih (župnijskih) jeder, najpomembnejše področje za ponovno evangelizacijo ali predevangelizacijo, saj smo prav s to dejavnostjo trenutno najbolj nagovornjivi in verodostojni« (Metličar 2008, 78), je za župnijo prihodnosti jasno razvidna potreba po večjem poudarku na diakoniji. Res je, da v ljubljanski nadškofiji vse od 2. vatiškanskega koncila dalje upada absolutno in relativno število katoličanov in nedeljnikov, to pa pozornost hitro preusmeri na bogoslužje in na podeljevanje zakramentov, toda potrebna pot mistike je pot »z drugim«: potopiti se v Boga in izplavati pri človeku (Höfl 2002, 16). Koncilski dokumenti resda poudarjajo, da je bogoslužje vrhunec, h kateremu teži delovanje Cerkve (B 10), vendar ne na račun

diakonije: »Da bo pa to obhajanje iskreno in popolno, mora voditi do raznih del ljubezni in medsebojne pomoči, kakor tudi do misijonarske dejavnosti in ne nazadnje do različnih oblik krščanskega pričevanja.« (D 6)

Menimo, da bi morale župnije v prihodnosti več vlagati v kvalitetne programe priprav župnijskih sodelavcev, saj je verska izobrazba laikov slaba (Perše 2003, 103–105), in v aktiviranje karizem župljanov po župnijah, pri tem pa ne spregledati karitativnih karizem, saj so župnije na tem področju trenutno najbolj šibke. V Cerkev na Slovenskem bo pastoralno leto 2010/2011 posvečeno krščanski dobroti in solidarnosti, to pa vzbuja upanje, da bo na župnijah tudi področje diakonije že kmalu bolj poudarjeno. Ker ekleziologija 2. vatikanskega koncila laikom omogoča tudi oblikovanje novih služb, menimo, da bi bilo dobro – zlasti v mestnih župnijah – razmisliti o ustanavljanju novih vrst pastoralnih služb, ki niso obtežene s tradicionalnimi predstavami. Pri tem ne bi smeli pozabiti izobražencev, katerih število se nenehno veča.⁸ Ker smo že v pripravah na raziskavo ugotovili, da je nekatere vrste služb res težko pripisati eni sami temeljni pastoralni razsežnosti, pa menimo, da bi bilo v prihodnje dobro analizirati, koliko se posamezne župnijske laiške službe posvečajo vsem trem temeljnim pastoralnim razsežnostim.

Reference in literatura

- Bücher, Rainer.** 2008. Die Gemeinde nach dem Scheitern der Gemeinetheologie. Perspektiven einer zentralen Sozialform der Kirche. V: Georg Ritzer, ur. *Mit euch bin ich Mensch*, 19–46. Innsbruck – Dunaj: Tyrolia Verlag.
- Garhammer, Erich.** 1996. *Dem Neuen trauen: Perspektiven künftiger Gemeindearbeit*. Gradec-Dunaj: Styria.
- Haslinger, Herbert.** 2009. *Diakonie: Grundlagen für die soziale Arbeit der Kirche*. Paderborn: Ferdinand Schöningh.
- Hennersperger, Anna.** 1999. *Synodale Gemeindeleitung: pastoraltheologische Option für eine participatio actuosa pastoraler Beratungsgremien*. AfkSDossier 17. Gradec-Dunaj: Zeitpunkt.
- Hilberath, Bernd Jochen.** 2002. Corporate Identity für das Unternehmen Kirche. V: Bernd Jochen Hilberath in Bernhard Nitsche, ur. *Ist Kirche planbar? Organisationsentwicklung und Theologie in Interaktion*, 87–104. Mainz: Matthias-Grünwald Verlag.
- Höfl, A. Helmut,** ur. 2002. *Gott und Menschen nahe: passauer Pastoralplan*. Passau: Bischöfl. Seelsorgeamt.
- Institut for Church Life.** ND Study of Catholic Parish Life. Reports. [Http://www.nd.edu/~icl/nd_study.shtml](http://www.nd.edu/~icl/nd_study.shtml) (pridobljeno dne 1. februarja 2010).
- Janez Pavel II.** 1989. *Posinodalna apostolska spodbuda o krščanskih laikih [Christifideles laici]*. Cerkevni dokumenti 41. Ljubljana: Slovenske rimskokatoliške škofije.
- Kladnik, Drago, in Marjan Ravbar.** 2007. Gospodarska in izobrazbena sestava prebivalstva. V: *Popisni atlas Slovenije 2002*, 100–129. Ljubljana: Založba ZRC.
- Koncilski odloki, Konstitucije, odloki, izjave, poslanice 2. vatikanskega vesoljnega cerkvenega zbora (1962–1965).** 1995. Ljubljana: Družina.
- Kvaternik, Peter.** 2008. Teze za temeljna izhodišča slovenskega pastoralnega načrta. V: Peter Kvaternik, Mojca Bertonec in Brigita Perše, ur. *Posinodalni dan: delovno gradivo: za življenje – za družino*, 79–81. Ljubljana: Slovenska škofovska konferenca – Slovenski pastoralni svet.
- — —. 2009. Pastoralni naglasi u Sloveniji. V: Ivo Džinić in Ivica Raguž, ur. *Iščekivati i požurivati dolazak dana božjega*, 95–110. Đakovo: Katolički bogoslovni fakultet.

⁸ Glede izobrazbene sestave prebivalstva so se med popisoma v letih 1991 in 2002 relativno najbolj dinamične spremembe dogodile v kategoriji prebivalcev z dokončano višjo in visoko šolo, v kateri se je predvsem na račun populacije z dokončano visoko šolo število več kakor podvojilo (Kladnik in Ravbar 2007, 107).

- Metličar, Rok.** 2008. Slovenska komisija karitativnih dejavnosti (SKKD). V: Peter Kvaternik, Mojca Bertoncec in Brigita Perše, ur. *Posinodalni dan: delovno gradivo: za življenje – za družino*, 77–79. Ljubljana: Slovenska škofovska konferenca – Slovenski pastoralni svet.
- Nitsche, Bernhard.** 2002. Einführung in das synoptische Aufmerksamkeitspapier. V: Bernd Jochen Hilberath in Bernhard Nitsche, ur. *Ist Kirche planbar? Organisationsentwicklung und Theologie in Interaktion*, 107–119. Mainz: Matthias-Grünwald Verlag.
- Pastoralna služba Nadškofije Ljubljana.** [s.a.] Podatki Letnega pregleda pastoralnega dela: bogoslužni del za leta 2004–2008. Arhiv Pastoralne službe Nadškofije Ljubljana.
- — —. [s.a.] Podatki Letnega pregleda pastoralnega dela: oznanjevalno-karitativni del za leta 2004/05–2007/08. Arhiv Pastoralne službe Nadškofije Ljubljana.
- Palvin, Branko, Aleksander Milenkovič, Simona Klasinc in Barbara Grm.** 2004. *Mestna naselja v Republiki Sloveniji, 2003*. Posebne publikacije 3. Ljubljana: SURS.
- Perše, Brigita.** 2003. Versko (ne)znanje v ljubljanski nadškofiji. *CSS* 37, št. 5/6:103–105.
- — —. 2009. Postmoderno mesto kot izziv za pastoralo. *Bogoslovni vestnik* 69:297–310.
- Pock, Johann.** 2006. *Gemeinden zwischen Idealisierung und Planungszwang: biblische Gemeindeftheologien in ihrer Bedeutung für gegenwärtige Gemeindeentwicklungen; eine kritische Analyse von Pastoralplänen und Leitlinien der Diözesen Deutschlands und Österreichs*. Dunaj: Lit.
- Potočnik, Vinko.** 1992. Nova duhovna gibanja – izziv za novo evangelizacijo. *Bogoslovni vestnik* 52:258–263.
- Roos, Klaus.** 2006. *Weichen stellen im Pfarrgemeinderat: ein Leitfadens zur Gemeindeentwicklung*. Ostfildern: Matthias-Grünwald Verlag.
- Rus, Veljko, in Niko Toš.** 2005. *Vrednote Slovencev in Evropejcev: analiza vrednotnih orientacij Slovencev ob koncu stoletja*. Dokumenti SJM 13. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Saje, Andrej, Barbara Baloh in Urška Baloh.** 2007. *Cerkveni poklici in službe*. Ljubljana: Salve.
- Schmitz Heribert.** 1979. *Auf der Suche nach einem neuen Kirchenrecht*. Freiburg: Herder.
- Statut Župnijskega pastoralnega sveta v slovenskih škofijah.** 2000. *Sporočila slovenskih škofij* 19, št. 2 [Priloga].
- Suenens, Leon-Joseph.** 1968. *Die Mitverantwortung in der Kirche*. Salzburg: Müller.
- Sveto pismo Stare in Nove zaveze. Slovenski standardni prevod.** 1996. Ljubljana: Svetopišemska družba Slovenije.
- Šagi-Bunič, Tomislav.** 1978. Krstiti u Crkvi »malo stado« ili »veliki narod«? *Bogoslovska smotra* 48, št. 1/2:1–8.
- Štuhec, Ivan, Julka Nežič, Peter Kvaternik in Lojze Cvikel,** ur. 2002. *Izbori življenje: sklepní dokument Plenarnega zbora Cerkve na Slovenskem*. Ljubljana: Družina
- Wanke, Joachim.** 2006. Das Evangelium auf den Leuchter stellen ... auch auf dem Land! http://www.neu-land-kirche.de/bund-v4.1.1/fileadmin/neulandkirche/Symposion_2006/Statements/Vortrag_Bischof_Wanke.pdf (pridobljeno dne 27. avgusta 2009).
- Zakrajšek, Peter.** 2009. Pastoralno informacijski sistem (PasIS). *Sporočila slovenskih škofij* 26, št. 1:16.
- Zbornik tretjega zasedanja pastoralnega občnega zbora ljubljanske nadškofije 1991.** 1992. Ljubljana: Nadškofijski ordinariat.
- Zulehner, Paul Michael, Hannes Gönner, in Johannes Schweighofer.** 1997. *Pfarranalyse: Anstoß zur Pfarrgemeinde-Entwicklung*. AfkSDossier 15. Dunaj: Dom-Verlag.
- Zulehner, Paul Michael, in Inna Naletova.** 2009. V: Ivo Džinić in Ivica Raguž, ur. *Iščekivati i požurivati dolazak dana božjega*, 39–63. Đakovo: Katolički bogoslovni fakultet.
- Zulehner, Paul Michael, Miklos Tomka in Inna Naletova.** 2008. *Religionen und Kirchen in Ost(Mittel)Europa. Entwicklungen seit der Wende*. Ostfildern: Schwabenverlag.
- Zulehner, Paul Michael.** 2002. *Denn du kommst unserem Tun mit deiner Gnade zuvor: zur Theologie der Seelsorge heute*. Ostfildern: Schwabenverlag.